

УДК 338.46:37

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Дерій Ж.В., к.е.н., доцент,
завідувач кафедри економічної теорії і економіки підприємства,
Чернігівський державний технологічний університет

Карпюк О.А., к.е.н., старший викладач,
Житомирський державний університет ім. Івана Франка

В статті здійснено оцінку рівня кадрового забезпечення освітніх закладів України та її регіонів. Виявлено кількісні та якісні зрушення в структурі кадрового потенціалу та запропоновано напрямки оптимізації.

Ключові слова: кадровий потенціал, кадрові стратегія, рівень забезпеченості освітнього процесу кадровим складом, ринок освітніх послуг, освітній рівень.

Постановка проблеми. Одним із важливих складових елементів структури ринку освітніх послуг є рівень кадрового забезпечення освітнього процесу. Сьогодні надзвичайно актуальним є питання забезпечення реалізації кадрової стратегії освітньої галузі, спрямованої на збереження і розвиток наукових та педагогічних шкіл, впровадження об'єктивної оцінки наукової та педагогічної діяльності. Тому сучасний стан кадрового потенціалу освітньої сфери потребує комплексного вивчення і виявлення регіональних особливостей структури, аналізу основних проблем та перспектив розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний вклад в розвиток теоретико-методологічних основ формування та розвитку кадрового потенціалу освітньої сфери внесли такі науковці як Т.М. Боголіб, І.С. Каленюк, І.С. Кочарян, О.А. Кратт, А.С. Криклій, В.І. Куценко, Г.С. Лопушняк, Р. Патора, І.Ю. Ходикіна, О.І. Черниш, В.П. Щетинін та інші. Разом з тим, значна кількість питань залишається відкритою для дослідження, зокрема, проблеми формування кадрової стратегії освітньої галузі, як одного із найважливіших її структурних елементів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на значний розвиток наукової думки щодо вирішення проблем економіки освіти та її кадрового забезпечення, проблеми формування конкурентоспроможного кадрового потенціалу на регіональному рівні та фактори, що його визначають, ще не одержали достатнього відображення у вітчизняній науковій літературі та потребують поглибленого теоретичного дослідження.

Метою статті є комплексне дослідження якісного та кількісного рівня забезпечення кадровим складом освітніх закладів України, виявлення регіональних особливостей структури та оцінка кадрового потенціалу освітньої сфери, як найбільш важливої її частини ресурсів,

що забезпечує результативність та ефективність функціонування усієї системи освіти в цілому та окремих її складових.

Виклад основного матеріалу. В умовах трансформації суспільства, системи освіти притаманні глибокі кількісні та якісні зміни в структурі кадрового потенціалу, значною мірою зумовлені зростаючою потребою в освітніх послугах дошкільної та вищої освіти, і навпаки, зниження кількісного складу викладачів загальноосвітніх закладів (далі ЗОНЗ) через скорочення контингенту та мережі закладів [5, с. 79]. Так, лише за останнішість років, загальна кількість викладачів ЗОНЗ скоротилась на 4,5%, проте найбільші скорочення відбулись в приватних ЗОНЗ – на 29,3% порівняно з 2004 р. (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка чисельності педагогічних кадрів в навчальних закладах України, осіб

Навчальні заклади	Навчальні заклади							
	Державної та комунальної форми власності				Приватної форми власності			
	Кількість викладачів		2010 р до 2004 р.,		Кількість викладачів		2010 р до 2004 р.,	
	2004	2010	+/-	%	+/-	2010	+/-	%
ДНЗ	113328	136524	23196	120,5	4792	2089	2703	43,6
ЗОНЗ	539779	516974	22805	95,8	6746	4769	1977	70,7
ВНЗ I-IV р.а.	168229	179981	11752	107,0	19173	21315	2142	111,2

Джерело: [1, с.33; 4, с. 447].

В дошкільних закладах України (далі ДНЗ) за досліджуваний період спостерігалось перевищення темпів зростання чисельності дітей (121,8%) над темпами зростання викладацького складу в них (117,4%), що свідчить про зростання навантаження працівників в умовах неналежної системи матеріального стимулювання.

Недостатньою забезпеченістю кваліфікованими педагогічними кадрами характеризується і мережа професійно-технічних навчальних закладів (далі ПТНЗ), що становить 85% від потреби. На сьогодні навчальний процес забезпечують 10,8 тис. (21,9%) педагогічних працівників передпенсійного та пенсійного віку, а 39% педагогічних працівників не мають повної вищої освіти [2, с. 49].

Значних змін зазнав і якісний склад працівників вищих навчальних закладів (далі ВНЗ). Чисельність педагогічних та науково-педагогічних кадрів із науковим ступенем кандидата наук зросла відповідно на 19,4% та 19,7%, а із вченим званням доцента відповідно на 31,7% та 11,6%. Проте знизився рівень забезпеченості ВНЗ I-II р.а. педагогічними працівниками із науковим ступенем доктора наук та вченим званням професора, чисельність яких протягом 2004-2010 рр. скоротилась на 15,3% та 6,3% відповідно (табл. 2).

Таблиця 2. Викладацький склад ВНЗ I-IV р. а., осіб

	Педагогічні працівники		2010 р. до 2004 р.,		Науково-педагогічні працівники		2010 р. до 2004 р.,	
	2004	2010	+/-	%	2004	2010	+/-	%
Всього, в т.ч.:	58260	58133	-127	99,8	129122	143163	14041	110,9
1. З науковим ступенем:								
– кандидата	1457	1739	282	119,4	54766	65558	10792	119,7
– доктора	131	111	-20	84,7	11298	13168	1870	116,6
2. З вченим званням:								
– доцента	502	661	159	131,7	40622	45322	4700	111,6
– професора	111	104	-7	93,7	10921	12506	1585	114,5

Джерело: [3, с. 112, 114, 116, 118].

Значні диспропорції спостерігаються і за показником забезпеченості населення педагогічними працівниками в регіональному розрізі (рис.1).

Зростання чисельності студентів в Україні, в тому числі денної форми навчання протягом 2004-2010 рр. супроводжувалось і зростанням рівня забезпеченості їх навчання якісним складом викладацького персоналу, проте не в усіх регіонах. Слід відзначити позитивні зрушення щодо вирівнювання регіонального забезпечення студентів якісними показниками викладацького складу ВНЗ, про що свідчить скорочення діапазону коливань даного показника за регіонами протягом 2004-2010 рр.

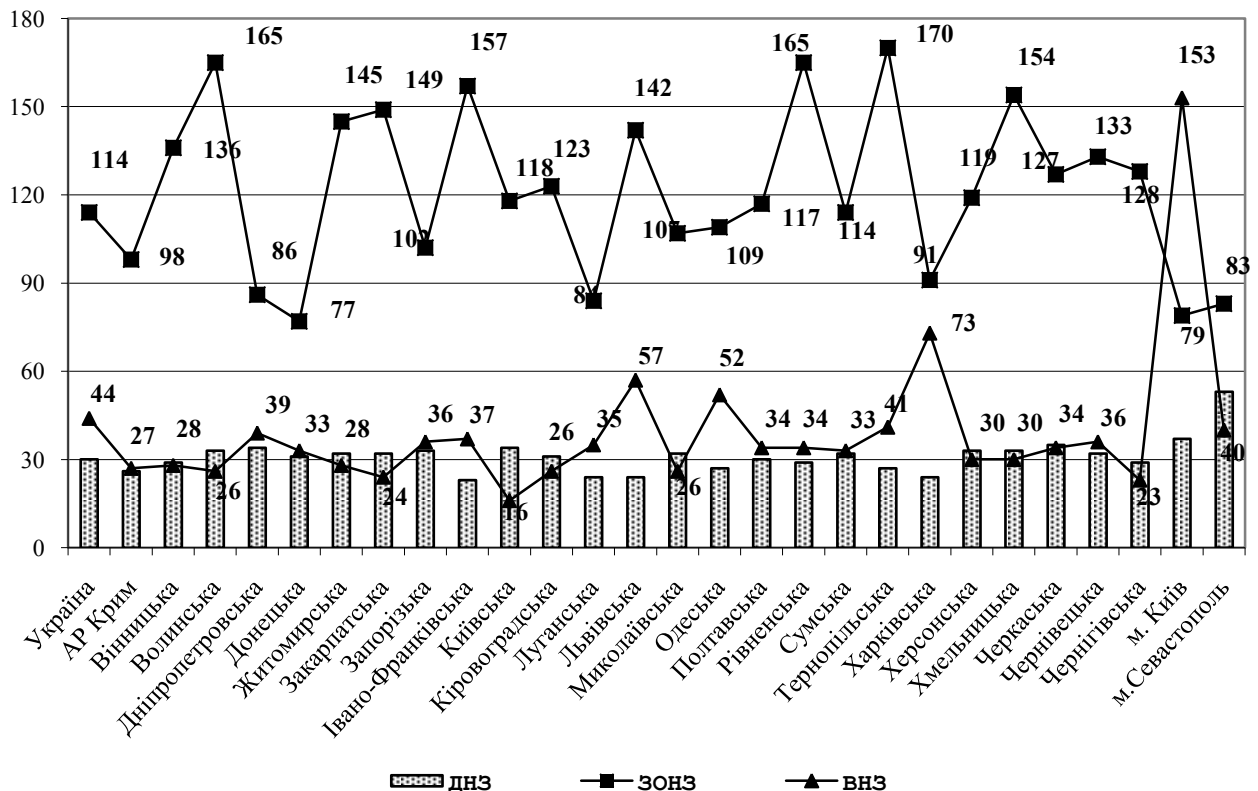

Рис. 1. Чисельність педагогічних працівників навчальних закладів на 10 тис. населення, 2010 р.

Для аналізу забезпеченості студентів ВНЗ денної форми навчання науково-педагогічним персоналом на регіональному рівні, скористаємось методом групувань.

Оскільки ступінь коливання групувальної ознаки має незначний характер, застосуємо метод групування для рівних інтервалів, використовуючи загальновідомі статистичні формули.

На основі проведених розрахунків, стало можливим виділити 5 груп регіонів за показником забезпеченості студентів денної форми навчання якісним складом науково-педагогічного персоналу ВНЗ (рис. 2).

Отримані результати свідчать про закономірно кращу забезпеченість студентів якісним викладацьким складом в регіонах із найрозвинутішою мережею ВНЗ та найбільшим контингентом студентів – Харківська, Львівська, Одеська області, м. Київ. Проте існують і певні виключення із правил, приміром Закарпатська область, в якій забезпеченість студентів науковим педагогічним складом ВНЗ вище загальнодержавного значення, характеризується одним із найнижчих показників контингенту студентів денної форми навчання та має значно меншу мережу ВНЗ, ніж, приміром, Житомирська область, що є «аутсайдером» за рівнем забезпеченості студентів якісним складом викладачів ВНЗ.

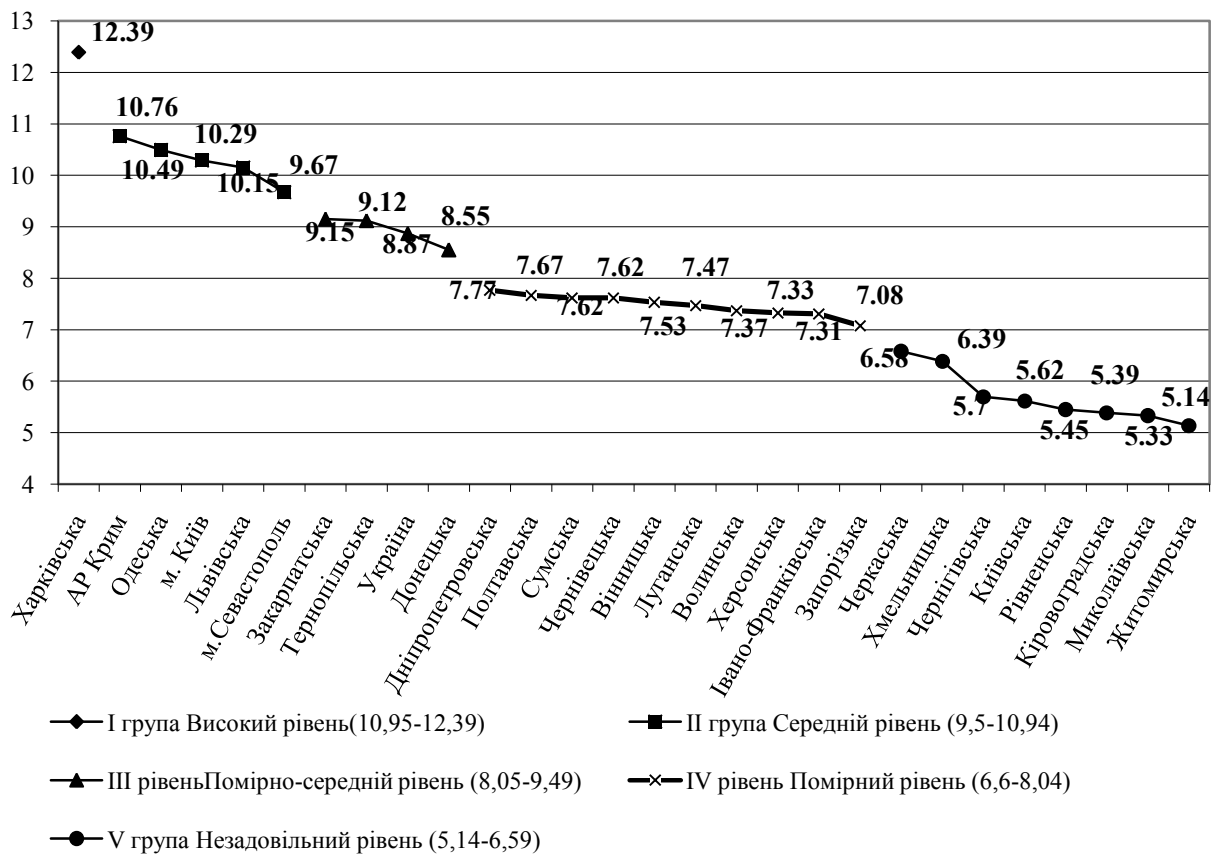

Рис. 2. Групування регіонів за рівнем забезпеченості студентів ВНЗ педагогічними та науково-педагогічними працівниками, на 100 студентів д.ф.н., 2010 р.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Багато фахівців вважає диференціацію рівня розвитку ринку освітніх послуг в межах регіонів однією з важливих проблем. Подолання територіальних диспропорцій функціонування даного ринку на рівні регіонів України є одним із головних державних пріоритетів розвитку освітньої сфери. Враховуючи сучасні ринкові трансформації, що тривають в країні, виникає необхідність впровадження певних заходів щодо підвищення ефективності та результативності функціонування освітнього ринку в умовах фінансової нестабільності та структурної перебудови економіки.

Важливою проблемою освітньої сфери є омолодження її кадрового складу, оскільки сьогодні серед персоналу особливо високою є частка пенсіонерів. Оптимальною (за віковим цензом) структурою є така, коли частка працівників зі стажем до 5 років і працівників, стаж яких понад 25 років є рівною [2, с. 202].

Таким чином, сьогодні виникає проблема пов'язана з тим, що формування кадрового потенціалу системи освіти розглядається лише на рівні окремих освітніх закладів, проте не розробляються питання оптимізації структури кадрів освітніх закладів на регіональному рівні.

Література

1. Дошкільні заклади України у 2010 р.: [стат. бюл.]. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 84 с.
  2. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [монографія] / В.І. Куценко; за ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2008. – 818 с.
  3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/2011 навчального року: [стат. бюл.]. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 212 с.
  4. Статистичний щорічник України за 2010 рік: [стат. зб.]. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 566 с.
  5. Цілі розвитку Тисячоліття. Україна – 2010: національна доповідь [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – К.: 2010. – 108 с. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_52412MDGS_UKRAINE2010_REP_ukr.pdf.
-

Summary

Human capital educational sphere in Ukraine / Zh.V. Deriy O.A. Karpyuk

The paper assesses the level of staffing of educational institutions of Ukraine and its regions. There are quantitative and qualitative changes in the structure of human resources and suggests directions for its optimization.

Keywords: human resources, HR strategy, the level of provision of the educational process personnel, education services market, educational level.